

INDTRYK FRA SVENSKE HERREGAARDES ARKIVER OG BIBLIOTEKER

AF VERNER SEEMANN

SIDEN det kgl. Danske Videnskabernes Selskab i 1906 nedsatte »Kommissionen for Registrering af litterære Kilder til dansk Historie i Udlandet« med det Formaal at faa udarbejdet en ensartet Registrant over Haandskriftmateriale af den nævnte Art, har der været udsendt en Række Registratorer til de vigtigste offentlige Arkiver og Biblioteker i Udlandet, i første Række i Norge, Sverige og Tyskland; Resultatet af Efterforskningerne, der foruden Manuskripter ogsaa gælder ældre danske Tryk, foreligger i Form af en anselig Mængde Registreringssedler, der opbevares paa det kgl. Bibliotek, indordnet i et særligt Kartoteksystem.

Lige saa naturligt det var at begynde med de offentlige og lettilgængelige Samlinger i Udlandet, lige saa ønskeligt maatte det ogsaa fra første Færd forekomme med Tiden at udstrække Undersøgelserne til større udenlandske Samlinger i Privateje, hvilket atter i første Række vil sige: Samlingerne paa de gamle Adelslægters Slotte. Disse Bestræbelser fik ikke mindst Vind i Sejlene gennem de Erfaringer, der indhøstedes af en ny Kommission — af omtrent samme Sammensætning som den tidligere

nævnte —, som Videnskabernes Selskab nedsatte i 1922 med den Opgave at virke for en systematisk Gennemgang og Registrering af de *danske* Arkiver og Biblioteker i Privateje, først og fremmest naturligvis de, der huses rundt omkring paa Landets Herregaarde. Naar noget lignende skulde prøves over for udenlandske Privatsamlinger, laa det ganske nær at begynde med Sverige, — og her igen først med Skaane.

Paa dansk Grund foregaar Registreringskommissionens Virksomhed i den snævraste Forstaaelse med de paagældende Godsbesiddere, uden hvis Interesse og Støtte Sagen jo heller ikke godt lod sig gennemføre; Kommissionen bistaas saaledes af et talstærkt Udvalg af Standens betydende Medlemmer. I Sverige, hvor saadanne Registreringskommissioner ikke kendes, undtagen som et i historisk og litterært interesserede Kredse længe næret fromt Ønske, og hvor de store Jordbesiddere nok tør siges at indtage baade en socialt set mere eksklusiv Holdning og en økonomisk set mere begunstiget — eller i hvert Fald mindre truet — Stilling end deres danske Standsfæller, introducerede den danske Kommission sig i Efteraaret 1925 gennem en Rundskrivelse til en Række af Indehaverne af de største og mest kendte skaanske Herregaarde, af hvis Biblioteker og Haandskriftsamlinger der paa Forhaand gik Ry. Henvendelsen, som gik ud paa, at der skulde gives den, der skriver disse Linier, Lejlighed til som Kommissionens Udsending at besøge de paagældende Herresæder og paa Stedet gennemgaa deres litterære Samlinger med den omtalte Registrering for Øje, mødte overalt den største Velvilje og Imødekommenhed, uagtet den, som nævnt, her maatte virke som noget aldeles nyt og ukendt; og Kommissionens Repræ-

sentant fik overalt en af ægte svensk storstilet Gæstfrihed og Hjertelighed præget Modtagelse. Det samme gentog sig i Efteraaret 1926, hvor der blev Lejlighed til yderligere at gennemgaa nogle skaanske Herregaardes Arkiver og Biblioteker, og hvor der desuden foretoges et Par Stikprøver i Halland og Småland.

Det har sikkert været ventet, at der ved en Undersøgelse af de gamle skaanske Herregaardes Samlinger — i hvert Fald i en vis Udstrækning — vilde findes Bøger og Manuskripter, der hidrørte fra eller i al Fald havde Forbindelse med den Tid, da Skaane var dansk.

Erfaringerne har hidtil ikke givet særlig Støtte for en saadan Opfattelse, for saa vidt som det — selv hvor Talen er om Arkivalier i snævrere Forstand: de til Ejendommenes Historie og Vækst knyttede Dokumenter — mere er Undtagelse end Regel, hvis der er bevaret Papirer fra Skaanes danske Fortid. Man vil ganske vist hyppigt støde paa Papirer, der har Berøring med danske Forhold og Begivenheder; men de gaar sjældent længere tilbage i Tiden end til det 18. Aarhundrede, og Forbindelsen med Danmark gaar ingenlunde altid over Skaane, men mindst lige saa hyppigt over Slesvig-Holsten.

I det store og hele falder Arkivernes Indhold i følgende Grupper:

- 1) Dokumenter og Papirer vedrørende selve Ejendommene (Skøder, Jordebøger etc.),
- 2) Familiepapirer, Breve, Memoireværker o. lign.,
- 3) efterladte Papirer fra de Repræsentanter inden for Slægten, der har beklædt fremstaaende Poster i Statstjenesten.

Inden for denne Gruppe findes ofte overordentlig interessante

Sager til Belysning af inden- og udenrigspolitiske Forhold. Selv om mange af Papirerne er Kopier, vil det formodentlig ofte være ugørligt at faa fat paa de tilsvarende Originaler, og i mange Tilfælde knytter der sig en særlig Interesse til den med Noter og Randbemærkninger udstyrede Kladde- og Konzeptform, hvori de paagældende har udtrykt deres Tanker, — sikkert hyppig paa en mere uforbeholden Maade end ved den senere officielle Fremsendelse af Aktstykket, og endelig

4) Afskrifter af Opsatser og Lejlighedsskrifter, der omhandler Emner, som aabenbart har været yndede af Datiden, idet de gaar igen fra den ene Herregaardssamling til den anden. Sædvanligvis drejer det sig om historiske, heraldiske og lignende Spørgsmaal; men man træffer ogsaa — navnlig i bevægede Krigstider — Afskrifter af de, i Reglen meget uhøviske, Nidviser, hvortil Nationalhadet har inspireret de agtværdigste Penneførere, selv gejstlige Personer.

For Bibliotekernes Vedkommende kan det ikke undre, om nye Tider har holdt deres Indtog siden Dansketiden. Private Bogsamlinger vil altid have vanskeligt ved at undgaa Splittelse eller Ødelæggelse gennem Aarhundreders Gang, selv om de oprindeligt er godt forankrede paa Slotte, hvis Bestemmelse det er at gaa i Arv fra Led til Led inden for den samme Slægt eller dens nærmeste Forgreninger.

Grunden hertil ligger ikke alene i de Farer, som Krig eller Brand altid har beredt opsamlede Kulturskatte; Forholdet bunder snarere deri, at private Bogsamlinger altid til en vis Grad beror paa Liebhaber, ofte skylder et mere spontant Initiativ

deres Oprindelse og ogsaa ofte lider en mere lunefuld Skæbne end Samlinger af andet Liggendefæ. Med noget større Sejghed klæber Arkivalier vel i al Almindelighed til de Steder, hvor de saa at sige er groet op og stadig er vokset i Omfang; enkelte Dele af dem staar jo ogsaa i et vist Uundværlighedsforhold til Ejendommens daglige Drift, og andre er knyttet til dens nuværende eller tidligere Beboere med Baand, som der skulde Pietetløshed til for at overrive. Der kendes ganske vist enkelte Eksempler paa, at saadanne Arkiver brat og nødtvungent skifter Opholdssted; men i saa Tilfælde er det for det første en Forudsætning, at Handelen foregaar mellem Standsfæller, og iøvrigt mærkes det ogsaa paa den diskrete Maade, hvorpaa Sagen behandles af dem, der staar Sælger eller Køber nær, at der er noget odiøst ved Transaktioner af denne Art.

Det skal med det ovenfor anførte ikke være sagt, at man ikke i svenske Samlinger, offentlige saa vel som private, finder gamle danske Bøger eller Manuskripter; tværtimod er Forholdet det, at Sverige huser et ganske overordentlig stort Antal gamle danske Tryk — endda adskillige i Danmark ukendte — tillige med værdifulde danske Manuskripter og Arkivsager, medens Danmark langt fra er i Stand til at revanchere sig som Ejer af tilsvarende svenske Kostbarheder; kun skal det fremhæves, at man netop ofte gør saadanne Fund paa Steder i Sverige, hvor deres Forekomst i og for sig forbavser, og at deres Proveniens, saafremt den lader sig efterspore, netop oftest peger i Retning af — andre private Samlingers Splittelse eller Forsvinding.

Det viser sig ogsaa ved et nærmere Eftersyn, at det store Fler-tal af de endnu eksisterende svenske Herregaardsbiblioteker har

en forholdsvis sen Oprindelse. Det 18. Aarhundredes sidste Halvdel, og ikke mindst den overdaadige og forfinede gustavianske Tidsalder, har været særlig gunstige Tider for Tilvejebringelsen af disse oftest skønt iklædte Bogsamlinger; men ogsaa saa sent som i det 19. Aarhundrede har nye mægtige Herregaardsbiblioteker set Lyset, saaledes de to største endnu eksisterende, Ericssbergs og Trolleholms, hver omfattende omkring et halvt Hundrede Tusind Bind.

De ældste svenske Bogsamlinger paa verdslige Hænder, de i det 16. Aarhundrede opstaaede Fyrste- og Stormandsbiblioteker, er ret hurtigt gledet ud af de paagældende Slægters Eje, og deres Historie lader sig kun efterspore i vage Træk. Det vides, at allerede Gustaf Vasa og hans Sønner saa vel som adskillige af Dattidens Stormænd har haft Biblioteker, hvis Bestand tildels kendes gennem bevarede Fortegnelser. Det berømteste Herremandsbibliotek fra den Tid tilhørte Rigsraad og Righofmester *Hogenskild Bielke*, der henrettedes 1605, hvorefter al hans Ejendom inddroges. En anselig Del af hans Bøger, der omfattede Samtidens ypperste og kostbareste Værker i smuk og statelig Indbinding, er havnet i Uppsala Universitetsbibliotek.

Det 17. Aarhundrede med dets indbringende Krigstogter i fremmede Lande blev en Storhedstid for Adelen, der foruden at befæste sin Magtstilling i Staten ogsaa opnaaede rigelig Andel i det hjemførte Bytte, der blandt andet omfattede kostelige Samlinger af Manuskripter og Bøger. Under Trediveaarskrigen gled en Strøm af erobrede Bogskatte fra Tyskland nordpaa; senere ramte Brandskatningen Danmark, som bekendt endda i flere Omgange.

Det litterære Krigsbytte kom overordentlig godt tilpas til at fylde de særlige Bibliotekssale, der nu overalt, i Overensstemmelse med Tidens større Krav om Luksus, var indrettet i Stør mændenes nyopførte Slotte, hvormed indkaldte udenlandske Bygmestre havde maattet erstatte de tidligere enkle og prunkløse Gaarde, hvor Adelslægterne hidtil havde haft til Huse, i mange Tilfælde lige siden Middelalderens Dage.

I de enkelte Herregaardsbiblioteker vil man nu kun finde sparsomme og spredte Rester af disse Herligheder fra Storhedstiden: Ingen af de i denne Tid skabte Samlinger bestaar hel og udelt. Men den berømteste af dem alle, den af Rigskansler, Grev *Magnus Gabriel de la Gardie* erhvervede store Bogsamling, for Størstedelen pragtfuldt indbunden i Pergament eller rødt Maroquin, har endda haft en forholdsvis blid Skæbne, takket være Ejerens egen Omsigt. Allerede i levende Live skænkede han sine største Kostbarheder til Uppsala-Biblioteket, deriblandt den berømte gotiske Sølvbibel (Codex argenteus), som iøvrigt havde ført en omtumlet Tilværelse, siden den hjemførtes som Bytte fra det erobrede Prag. Den var oprindeligt bleven skænket til Dronning Christina, men forsvandt siden sporløst. Det lykkedes imidlertid de la Gardie selv at finde den paany i Brabant, hvor han gen erhvervede den for en Pris af 600 Dukater. Siden da har den tilhørt Sverige og er som bekendt nu Perlen i Uppsala Universitetsbiblioteks Samlinger.

En fremragende Del af de la Gardie's Bogsamling var iøvrigt tilfaldet ham som Andel i Krigsbyttet fra Danmark, saaledes bl. a. Jørgen Reedtz' Bibliotek paa Jungshoved og frem for alt Gunde Rosenkrantz' paa Vindinge, hvilket sidste havde inde-

holdt vigtige Dele af Rosenholmbiblioteket, som Faderen, den lærde Holger Rosenkrantz, havde samlet, tillige med en ikke ringe Part af Anders Sørensen Vedels Bøger. En lille, men ud-søgt Rest af Magnus Gabriel de la Gardie's Bibliotek, ialt ca. 200 Bind, opbevares endnu som en Helligdom paa den skaanske Herregaard Maltesholm, der stadig er i Slægten de la Gardie's Eje.

En vis, for danske noget vemodblandet, Interesse knytter sig i det hele taget til de under Karl X Gustafs Krigstogter til Danmark gjorte Erobringer, der i mangt og meget har præget de svenske Herregaardsbibliotekers oprindelige Bestand. Selv under det hastigt forløbne første Felttog i 1657, hvor der ellers knap havde været levnet Erobrerne Tid til at sætte sig i Besiddelse af de danske Herregaardes litterære Skatte, var det lykkedes den altid vindskibelige *Corfitz Ulfeldt* at faa Jørgen Seefeldts store og værdifulde Bibliotek paa Ringstedkloster overdraget som Gave, samtidig med at han sørgede for selv at sætte sig i Besiddelse af Otto Krag's Bibliotek paa Egeskov. Disse Nyerhvervelser førte Ulfeldt tillige med sit eget Bibliotek, der skal have omfattet ca. 7000 Bind og ifølge hans eget Udsagn have bestaaet af lutter sjældne og uerstattelige Værker, med sig til Malmö, hvor de senere, da Skæbnen gik Ulfeldt imod og han i Juli 1660 flygtede fra Sverige med sin Familie, konfiskeredes af Staten og førtes til Stockholm, hvor Størsteparten deraf gik tabt ved Slotsbranden 1697. I Kungl. Biblioteket i Stockholm findes endnu enkelte Rester af dette store Bibliotek, hvis Dimensioner og Værd belyses tilstrækkeligt ved at anføre, at alene det Seefeldt'ske oprindelig omfattede over 26,000 Bind.

Under den anden Karl Gustaf'ske Krig, hvor Sjælland i næsten to Aar var under svensk Besættelse, gik det selvfølgelig haardt ud over Kostbarhederne i Øens Herregaardssamlinger, der for en meget stor Del maatte vandre over Sundet til de svenske Slotte. Dette blev saaledes Tilfældet med de endnu tilbageblevne Rester af Seefeldts Bibliotek, der i denne Omgang tilfaldt Hofraad *Peter Julius Coyet*. Baade denne selv og hans Søn, Hofkansleren *Wilhelm Julius Coyet*, var ivrige Bogsamlere, der forstod at føje betydelige Værdier til den oprindelige Seefeldt'ske Bogbestand. En ejendommelig Nemesis lod iøvrigt senere en Del af disse Bøger vende tilbage, om ikke til deres oprindelige Ejermænd, saa i al Fald til disses Fædreland. Dette skete i 1710 under Danskernes Indfald i Skaane. Paa dette Tidspunkt opbevaredes en Del af det store Coyet'ske Bibliotek paa Ljungbygård, det senere Trolle-Ljungby, hvor det blev taget som Bytte af den fremtrængende Fjende. En Del af Bøgerne gik naturligvis tabt under Krigstummelen; men anselige Rester naaede dog til København, hvor de solgtes og dermed spredtes blandt Landsmænd af de oprindelige Ejere. I det kgl. Bibliotek i København findes flere Manuskripter og Bøger, der bærer Wilhelm Julius Coyets Navn og antagelig hidrører fra Ljungby, hvor de har udgjort en Del af det oprindelige Seefeldt'ske Bibliotek.

Denne Bøgernes ufrivillige Vandren fra Land til Land er selvfølgelig særlig typisk for det meste af det 17. og Begyndelsen af det 18. Aarhundrede; men et nærmere Indblik i de svenske Privatbibliotekers Historie viser dog, hvorledes disse Samlinger ogsaa senere ligesom har svært ved at finde blivende Sted; Giftermaal og Dødsfald, Arveskifter og Ejendomssalg foranlediger

idelige Pladsforandringer og bevirker navnlig, at Samlingerne splittes eller udstykkes, hvorved ofte de enkelte Værker til ubodelig Skade rives ud af en bestemt tilstræbt Sammenhæng. Som tidligere fremhævet er Bibliotekernes trykte Bøger lettere udsat for disse Omskiftelser end Arkivernes haandskrevne Folianter og Fascikler; men egentlig gives der kun eet Middel til Sikring imod, at en møjsommeligt og med store Omkostninger tilvejet bragt Samling unddrages Splittelsestruslerne, nemlig at baandlægge den som Fideikommis inden for Slægten, saaledes som man allerede tidlig har lært at gøre det med de faste Ejendomme og Jordegodset. Denne Fideikommis-Baandlægning bliver da ogsaa efterhaanden ret almindelig og har — for al ikke fast Ejendoms Vedkommende — i Sverige kunnet fortsættes op til den nyeste Tid.

Og med den nyeste Tid er forsaavidt Herregaardssamlingernes Udviklingshistorie standset, som de — ifald de lykkeligt har undgaaet Ødelæggelse eller Splittelse — under alle Omstændigheder er gaaet istaa. Deres Fremtid — dette gælder i hvert Fald alle de virkelig store Samlinger — er egentlig kun et Spørgsmaal om at være eller ikke være; og selv om de svenske Majoratsbesiddere, som allerede antydet, nok tør siges at være noget gunstigere stillet i økonomisk Henseende end f. Eks. deres danske Standsfæller, saa er dette dog vel kun et Udtryk for, at Sverige paa det Punkt — Statens Holdning over for den store Jordbesiddelse — er noget længere tilbage i Udvikling end Nabolandene. Og slappes eller løses Fideikommisbaandene først een Gang, er de store Herregaardssamlingers Eksistens neppe mere end et Tidsspørgsmaal. Der kræves ikke Spaadomsgave for at kunne

forudsige dette; det vil være tilstrækkeligt at henvise til, hvorledes Forholdene i den Henseende har udviklet sig i Danmark. I det Øjeblik de af Fideikommisbaand værnede Besiddelser bliver stillet som al anden Ejendom, da er deres Tid omme. De mægtige Kapitaler, der skulde til for at dæmme op mod denne Udviklings Gang, ejer neppe blot en eneste inden for Standen; og skal der først foretages Indskrænkninger, viser den sidste Tids Hændelser herhjemme jo med al Tydelighed, at Bøgerne – som den forholdsvis let realisable Vare de udgør – kommer under Hammeren før noget andet; saa meget mere, som der ikke altid hos den øjeblikkelige Indehaver kan paaregnes tilstrækkelig Interesse for en Bogsamling eller tilstrækkelig Evne til at indse den eventuelle Merværdi, som en saadan Samling dog maaske paa længere Sigt vil have frem for adskillig anden Ejendom.

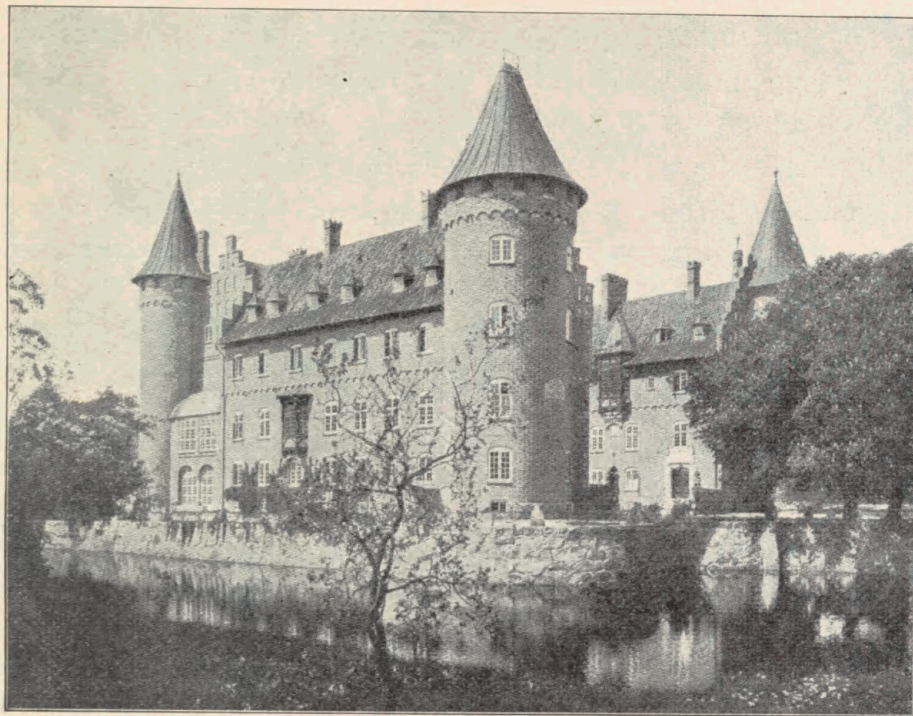
Derfor tør man nok i Øjeblikket sige, at *de* Samlinger i en vis Forstand kan prise sig lykkeligst, der allerede paa et tidligere Tidspunkt – maaske paa Grund af de daværende Ejeres Forudseenhed – er kommet trygt i Havn i et af Statens Arkiver eller Biblioteker. Der er ingen Tvivl om, at som Forholdene har udviklet sig, betyder Overdragelsen til en stor offentlig Institution den eneste absolute Redning fra Splittelse, og dette har da ogsaa allerede været indset af mange svenske Majoratsejere. Skulde Udviklingen i Sverige gaa mere og mere i den Retning, vilde det iøvrigt kun danne en Parallel til Begivenhedernes Forløb i Danmark, hvor bl. a. Aaret 1926 med den store Holstein-Ledreborgske Samlings Indlemmelse i det kgl. Bibliotek har ladet det Kredsløb fuldbyrdes, der indledes af det 18. Aarhundredes store Privatsamlere: Thott, Suhm og Hjelmstjerne.

Men det er paa den anden Side ogsaa i høj Grad forstaaeligt, at mange svenske Besiddere ønsker at holde ud paa deres Post som de nedarvede Bogskattes Privatejere. De talrige endnu bestaaende store Herregaardsbiblioteker, som alene Skaane f. Eks. rummer, vidner da ogsaa om de litterære Interessers Levedygtighed hos Ejerne, selv om disse maa resignere stærkt med Hensyn til Ønsket om at sørge for Samlingernes Vækst og Pasning. Den Tid, da Magnus Gabriel de la Gardie havde fem Bibliotekarer i sin Tjeneste, een til hver af sine store Slotssamlinger, kommer selvfølgelig aldrig igen; selv paa det store Trolleholm-Bibliotek finder man ikke længere den fast ansatte Bibliotekar, som endnu virkede der for faa Aar siden.

I det følgende skal der nu blive givet de Herregaardssamlinger, som det ved Besiddernes gæstfri Imødekommenhed har været muligt at tage personligt i Øjesyn, Lejlighed til at lade deres Indhold tale for sig selv, og Ordet skal da ret naturligt først gives til Skaanes største Privatbibliotek, TROLLEHOLMS, der helt og holdent er et Værk af den nuværende Besidders Fader, Grev *Carl Trolle-Bonde*.

Denne har i Sandhed forstaaet at anbringe sine Bøger i majestatiske Omgivelser. Da han i 80-erne overdrog den danske Arkitekt F. Meldahl ved en gennemgribende Ombygning at omskabe det gamle, gentagne Gange nedbrændte og paany opførte Trolleholm, Fortidens »Eriksholm«, hvortil Tycho Brahes lærde Søsters, Sofia Brahes, Navn er knyttet, til en moderne Renæssanceborg — med tydelige Forbilleder i nogle af Danmarks skønneste Slotte fra den Tidsalder —, har det øjensynligt været ham magtpaaliggende at skaffe sin Øjsten, Biblioteket, Plads i saa

storladne Omgivelser som overhovedet muligt. Den egentlige Bibliotekssal, hvortil slutter sig forskellige mindre Rum, breder sig da ogsaa som en mægtig Bjælkehal igennem to af Slottets

Trolleholm Slot.

Stokværk, kronet af en kraftig Tagkonstruktion af svært Egetømmer. Langs alle fire Vægge løber et Galleri, hvorfra Trapper fører ned i selve Salen. Dette Galleris Langsider bæres af dobbelte Rækker Reoler, den ene vendende ind imod Bibliotekssalen, den anden udefter imod de langs begge Sider løbende Korridorer.

Bibliotekets Grundlægger, Grev Carl Trolle-Bonde, havde alt fra sin tidligste Ungdom været en ivrig Bogsamler, hvis Interesse navnlig havde koncentreret sig om ældre svensk Litteratur. Gennem sit lange Liv som Samler udviklede han en fortræffelig Sporsans og lod sig ogsaa holde godt underrettet om alle Begivenheder paa Bogmarkedet. Hans betydelige Midler gav ham selvfølgelig den fordelagtige Stilling altid at kunne optræde som Køber, naar en gunstig Lejlighed tilbød sig; men i det store og hele har han absolut købt billigt, og han har bl. a. gentagne Gange gjort heldige Nyerhvervelser ved at indlemme større eller mindre afsluttede Samlinger i sit Bibliotek.

I 1861 modtog han saaledes som Gave en mindre, men udsøgt Bogsamling paa ialt ca. 1000 Bind, der havde tilhørt Hofdame, Frøken *Marianne Koskull*; Samlingen bestod overvejende af franske Romaner fra det 18. Aarhundrede i smukke, rigt forgyldte Hellæderbind, af hvilke adskillige bærer Carl XIII's og hans Dronnings Initialer. Noget senere kom Grev Trolle-Bonde i Besiddelse af sin Svogers, Friherre *Johan Liljencrantz*' Bibliotek; det omfattede franske Memoireværker og fransk Skønlitteratur samt en større Samling af svenske politiske Pjecer og Flyveskrifter. I 1885 arvede han det södermanlandske Herresæde Wibyholms Bogsamling; den havde oprindeligt tilhørt Rigsraadinden, Fru *Wiveka Trolle*, »Borgfruen paa Trolleholm«, Grev Carl Trolle-Bondes Oldemoder, og vendte saaledes nu tilbage til sit første Hjem.

Wibyholm-Samlingen bestod overvejende af Værker fra det 17. og 18. Aarhundrede, repræsenterende næsten alle Videnskabsgrene. Paa det Tidspunkt, da den vendte tilbage til Trolleholm,

var dens Omfang gennem forskellige Arveskifter svundet ind til ca. 800 Bind; men blandt disse fandtes mange Sjældenheder, gamle Rejsebeskrivelser, kostbart udstyrede Tavleværker o. lign. I Trolleholms Bibliotek findes en haandskreven Fortegnelse over Wibyholm-Samlingen, forfattet af to Medlemmer af den grevelige Slægt Bonde. Et stort Antal af Bøgerne fra Wibyholm er indbundne af *Joh. Berggren*, der virkede i Lund i sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede og var en meget anerkendt Dygtighed. Hans Bogrygge kendes altid paa deres rige Forgyldning og Udsmykning med Urner og Bladornamenter.

I 1886 fik Trolleholm-Samlingen en overordentlig værdifuld Forøgelse, der kom baade dens Bog- og dens Haandskriftbestand tilgode: Efter Ekscellencen Grev *G. A. V. Sparre's* Død købtes hans efterladte Bibliotek, bestaaende af godt og vel 8000 Bind foruden en Samling af 325 Kort samt hans egne overordentlig rige Optegnelser, af Grev Trolle-Bonde for en Sum af omtrent 16,000 Kroner. Dette Bibliotek var ingenlunde skabt af almindelig Samlerlyst; Grev Sparre, der var en lærd og ivrig Forsker paa flere forskellige Omraader inden for Historien og dens Hjælpevidenskaber, havde ubetinget Opfattelsen af, at Bøger var til for at læses, ikke for at virke mere eller mindre dekorativt. Den minutiøse Ordenssans, som man sporer overalt i de enorme Samlinger af Optegnelser, han har efterladt sig, prægede ham ogsaa som Bogsamler: han holdt pertentlig Rede paa alt, hvad der vedrørte Samlingens Forøgelse, og indførte alle Enkeltheder desangaaende i et digert Bind med Titelen »Min Boksamlings Accessions-Katalog«. Og han nøjedes ikke med at være en flittig Køber, hvergang Markedet frembød noget af Interesse for hans

Forskninger; han stimulerede ogsaa i flere Tilfælde ved Pengebidrag Udgivelsen af Arbejder, der ikke kunde gøre Regning paa at finde nævneværdig Afsætning. Derved kom han i flere Tilfælde i Besiddelse af »sjældne« Publikationer i adskillige Eksemplarer; han plejede saa senere at forære de overflødige bort.

Takket være denne ret forskelligartede Oprindelse og de mangeartede Interesser, der ledede Grev Trolle-Bondes egne Boganskaffelser, lykkedes det ham at skabe et særdeles alsidigt præget Bibliotek. Nogle Tal fra en Opgørelse i 90-erne vil vise, hvor fyldigt visse enkelte Fag dengang var repræsenteret: Teologi med noget over 1000 Værker, Jura med noget over 2000, svensk Historie med over 1500, dansk-norsk Historie med ca. 700, det øvrige Udlands med henved 2000, Genealogi med henved 1000, Encyklopædi og udenlandsk Biografi med henved 800, svensk Biografi med over 2500 og saa fremdeles. De historiske Fag er ganske naturligt bedst forsynet: Afdelingerne svensk Biografi og især svensk Topografi — sidstnævnte tæller over 3000 Bind — er mere fuldstændige end i nogen anden kendt Privatsamling.

Af stor Interesse for svensk Personalhistorie er et Eksemplar af *Anrep*, Svenska adelns ättartaflor, hvilket tidligere har tilhørt den genealogiske Forsker *Bernhard Schlegel*, der har interfolieret Værket og forsynet det med en Mængde Noter, der ogsaa indeholder meget Stof af Interesse for dansk Slægtshistorie. Dette Eksemplar benyttes da ogsaa stadig ved Udarbejdelsen af *Elgenstierna's* nye Værk om den svenske Adels Genealogi.

Selvfølgelig indeholder et Bibliotek som Trolleholms ogsaa en hel Del anerkendte Sjældenheder, saaledes flere Palæotyper,

hvoriblandt kan nævnes: *Gregorius Magnus*, *Commentum super canticum canticorum*, Basileæ 1496; samme Forfatters *Dialogorum libri quatuor*, s. l. & a., *Expositio super Ezechielem*, (Basel) 1496, *Pastorale sive Regula pastoralis*, Basileæ 1496, samt *Mar-*

Den store Bibliotekssal paa Trolleholm.

silius Ficinus (Florentinus), *De triplici vita*, s. l. & a., og *Revelationes S:tæ Birgittæ*, Lubecæ 1492.

Litteraturen fra det 16. Aarhundrede, saa vel den svenske som den fremmede, er repræsenteret ved talrige Værker, ligesom der ogsaa findes adskillige ældre danske Tryk, blandt hvilke især et — ganske vist defekt — Eksemplar af den plattyske Saxo-Oversettelse (trykt af Matth. Brandis ca. 1502) fortjener at nævnes

tillige med et meget smukt Eksempel af Frederik II's Bibel; det sidstnævnte har tilhørt *Holger Ulfstand*.

Blandt de talrige Elzevirtryk, Trolleholms Bibliotek rummer, skal som et enkelt Eksempel fra dette Bogtrykkerdynastis Glansperiode anføres: *Caroli Paschalii Legatus*. Amstelodami 1645, 12:0; af de sjældne Visingsö-Tryk findes mindst en halv Snes, hvoriblandt skal nævnes: *Alexandri Magni Historia*, 1672, og *Carl Lindb*, *Huusz Apotek och Läkie-Book*, 1675.

Den kartografiske Samling, der tæller flere Hundrede Blade, rummer bl. a. en stor Sjældenhed: *Andr. Buræus*, *Lapponiæ, Bothniæ, Cajaniæque Regni Sveciæ provinciarum septentrionalium nova delineatio*; af dette Kort kendes foruden Trolleholm-Bibliotekets Eksempel kun eet til, der findes i Kungl. Biblioteket i Stockholm.

Trolleholms Bibliotek har som tidligere nævnt indtil den allernyeste Tid haft den Fordel at være under stadigt Tilsyn af en fast Bibliotekar, ligesom det ogsaa efter Slottets Ombygning ordnedes og opstilledes under sagkyndig Ledelse. I den forrige Besidders Tid paabegyndtes Udarbejdelsen af et Navnekatalog paa Sedler over hele Samlingen, og det lykkedes at faa dette Arbejde omtrent fuldført. Biblioteket tør derfor betegnes som en i Forhold til sit Omfang ualmindelig velordnet privat Bogsamling.

For ogsaa at give udenforstaaende Kendskab til sit Biblioteks Samlinger udsendte Grev Trolle-Bonde siden 1896 en Del Hefter i tvangfri Rækkefølge — ialt vistnok op imod en Snes — med Fællestitelen »Ex Bibliotheca Trolleholmia«. I en lidt naiv Lyst til at gøre disse Smaaskrifter til efterstræbte Sjældenheder — hvad de ogsaa faktisk har været og stadig er — fulgte han den i saa

Henseende mest rationelle Fremgangsmaade: at lade dem trykke i ganske diminutive Oplag, — nogle af Hefterne i blot 20-30 Eksemplarer. Da Forfatteren tilmed gavmildt skænkede saadanne Hefter bort til dem, hvem Indholdet særligt interesserede, er der opstaaet det ejendommelige Forhold, at ikke engang Trolleholm-Biblioteket selv ejer et fuldstændigt Eksempplar af »Ex Bibliotheca Trolleholmia«.

Vender vi os nu til Arkivets Manuskripter, der opbevares i Omgivelser, som maa siges at være ualmindelig godt afstemt til Formaalet: et cylinderformet Rum i 2. Etage af Slottets nordøstre Taarn, med dybe, smalle Vinduesnischer i de svære Kampestenmure, der henstaar uforandrede siden 1538, finder vi paany her en særdeles omfangsrig og broget Samling, der i lige saa høj Grad som Biblioteket er præget af sin Ophavsmand, Grev Carl Trolle-Bonde. Vel fandtes der før dennes Overtagelse af Grevskabet et righoldigt, omend ret ensartet, Arkiv, hvori alle Dokumenter vedrørende de til Fideikommis'et hørende Ejendomme var samlet; men som den utrættelige Samler, Greven var, lod han for det første alle forhaandenværende Arkivalier ordne og indbinde og supplerede dernæst ved enhver Lejlighed til Køb eller Overtagelse gennem Arv og Slægtskab de oprindelige Samlinger med en Mængde Arkiver af ofte særdeles lødigt og historisk interessant Indhold. Uden at krænke Grev Trolle-Bondes Minde tør man derimod nok sige, at hans Samleriver over for de i hans egen Tid tilkomne Arkivalier har ført ham noget paa Afveje; hans Princip har kort og godt været: aldrig at kaste et Stykke beskrevet Papir bort, og Følgen er blevet et næsten uigennemtrængeligt Vildnis af solidt indbundne og omhygge-

ligt sammenordnede Papirer, hvor de ligegyldigste Ting (Midt-dagsindbydelser, Menukort fra Rejser i Udlandet etc. etc.) truer med ganske at kvæle de Ting, der kan paaregnes at faa Interesse for Eftertidens Undersøgelser.

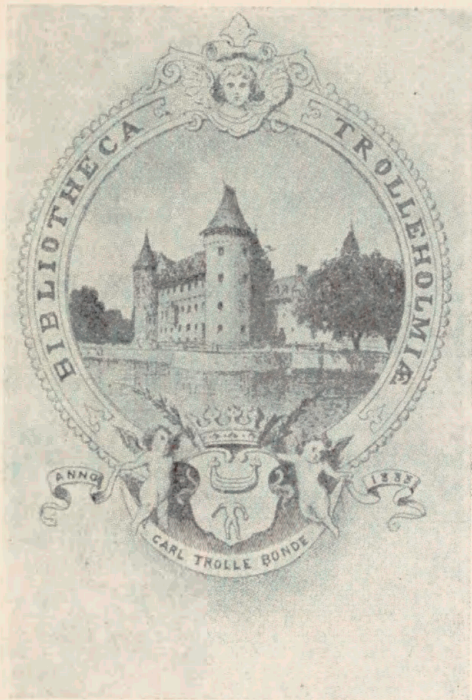
De fornemste Bestanddele af Trolleholms Arkiv er som allerede berørt de af Grev Carl Trolle-Bonde andetstedsfra erhvervede Samlinger, saaledes det »Banér'ska Arkivet« fra Sjöö, det »Soop'ska Arkivet« fra Stora Bjurum samt — fra den nyeste Tid — Grev G. A. V. Sparres store Samlinger af historiske og genealogiske Optegnelser.

Det »Banér'ska Arkivet« rummer adskillige interessante slægts-historiske Optegnelser og Memoireværker, deriblandt et ejendommeligt Haandskrift paa halvfemte Hundrede Sider med Titelen »Fru *Margreta Grips* Book«. De ældste Dele af dette Haandskrift er fra det 16. Aarhundrede; Bogen har været anlagt som en Regnskabs- eller Optegnelsesbog for Fru Margretas Fader, Herr Birger Nilsson; paa dens ubeskrevne Blade har Fru Margreta derefter gjort forskellige Notater om Familieforhold o. lign., hvilke hendes senere Mand, Herr *Sten Banér*, har suppleret med en Jordebog over hendes faste Ejendom. De mange ubeskrevne Blade, som Bogen har indeholdt efter Fru Margretas og hendes Mands Død, har atter og atter virket inciterende paa Skrivelysten hos Slægtens Medlemmer — især de kvindelige —, og Resultatet er derfor bleven en gennem flere Slægtled fortsat Stambog med Optegnelser af den mest brogede Art.

Det »Soop'ska Arkivet« gaar i sin Oprindelse tilbage til Rigsraad *Mattias Soop*, der bl. a. deltog som svensk Udsending i de Underhandlinger, der gik forud for Freden i Brömsebro. Fra

hans Tid er bl. a. bevaret et mægtigt Foliobind, indeholdende hans Korrespondance; senere er Arkivet bleven forøget af hans Efterkommere og Slægtninge, hvis Papirer er samlet i en Række omfattende Miscellaneaandskrifter i Folio- eller stort Kvartformat. Indholdet er særdeles broget, hvilket ogsaa undertiden angives af Bindenes Rygtitel. Et af Bindene, der benævnes »Avisor, Prestesaker, Diverse Samlinger«, bestaar for den langt overvejende Dels Vedkommende af Papirer, der daterer sig fra den store nordiske Krigs Tid og hidrører fra Stora Bjurums daværende Besidder, Grev *Carl Stenbock*; henved 300 til denne adresserede Breve indeholder Indberetninger om Krigsbegivenhederne og de politiske Tilstande, oplyst gennem Meldinger, Brevafskrifter, Ekstrakter, Notitser o. lign., der er besørget ham tilsendt fra Kommissionærer i Kystbyerne.

Blandt Papirerne fra den nyere og nyeste Tid maa nævnes Grev Trolle-Bondes store Brevsamling, der naturligvis som Følge af Adressatens ansete Navn og hans paa saa mange Omraader interesserede Personlighed indeholder en Mængde Berømtheders

Grev Carl Trolle-Bondes Exlibris (Trolleholm).

Autografer; iøvrigt samler Opmærksomheden sig nærmest om Grev Sparres tidligere omtalte efterladte Livsværk, hans »Samlingar af historica, diplomatica, genealogica etc. Svecana«, delt i 10 Dele, hvoraf nogle er indbundne Folianter og Resten Mapper i samme Format, indeholdende løse Papirer og Optegnelser; hele Værket vidner om en aldeles enestaaende Samlerflid indenfor de i Titelen nærmere betegnede Omraader.

Naar der ikke her paa Trolleholm – hvor næppe noget Papir er bortkastet godvilligt – findes Efterladenskaber fra Skaanes danske Fortid, tør man nok slutte til en lignende Fattigdom andetsteds, hvad Erfaringerne da som nævnt ogsaa bekræfter; Forklaringen er alle Steder den samme: en Henviisning til Snaphanernes velsignelsesrige Virksomhed.

Men ingen Regel uden Undtagelse! Hvad man forgæves søger paa de for de danske Slægter minderigeste Steder i Skaane, Knutstorp, Eriksholm osv., finder man – delvis ialfald – paa BÖRRINGEKLOSTER, der omtales som Mariakloster allerede 1231, senere overgaar til Benediktinerordenen og med Reformationens Inddragelse af Klostergodset gaar over i Slægterne Brahes, Thotts og andres Eje. Det er dog ikke fra denne Tid eller fra disse Slægter, at Börringe-Arkivet bringer Bud; først da Herresædet i 1745 ved Salg overgaar til den senere Rigsraad, Grev *Jochim Beck-Friis*, og fra da af bliver Slægtsgods inden for hans Descendens, fyldes Arkivets Rum med Papirer, der har Tilknytning til Danmark gennem Beck-Friis'ernes nære Slægtskab med Corfitz Ulfeldt.

Börringe-Arkivet er mønsterværdigt ordnet. Hvert enkelt Stykke er forsynet med et Registraturnummer, og der er gjort

nærmere Rede for dets Indhold i en haandskreven Fortegnelse, der i 1849 er udarbejdet af Præsten Carl Gustaf Brambeck, og som vidner om stor Nøjagtighed og grundig Øvelse i Haandskriftlæsning.

En meget væsentlig Del af Papirerne drejer sig om Slægtens Kamp for at faa ophævet Sekvestrationsdommen over Corfitz Ulfeldts svenske Godser. Allerede Eleonora Christina havde i sine sidste Aar, efter Løsladelsen fra den 22-aarige Indespærring i Blaataarn, gennem Bønskrifter til Carl XI søgt at bevæge denne til at yde Ulfeldts Børn Retfærdighed; men Sagen blev idelig forhalet, og først i 1735, 37 Aar efter hendes Død, bekendtgjordes Kongens »naadige Resolution« om de sekvestrede Godsers Tilbagegivelse.

Paa Baggrund af alle de tørre juridiske Dokumenter, som dette Familieanliggende og andre Sager vedrørende Slægtens Ejendomme har affødt, virker en Del Originalbreve fra *Eleonora Christina* til hendes Datter Leonora Sofia saa meget mere indtagende ved deres for den Tid ualmindeligt levende og udtryksfulde Stil og ægte menneskelige Tone. Disse Breve skriver sig alle fra Eleonora Christinas sidste Leveaar og er prægede af hendes opofrende Kærlighed til Børnene, om hvis Ve og Vel alle hendes Tanker synes at dreje sig, nu da hun omsider, efter de mange Aars Lidelser, har fundet en — i al Fald i Forhold til Fængselsopholdet — taalelig Tilværelse i Maribo Kloster. Aldrig fortaber hun sig i ørkesløse Beklagelser over sin Skæbne, hvis Ublidhed dog med al Tydelighed fornemmes, naar det i et Brev til Datteren, dateret 2. Februar 1697, hedder: »Jeg kand oc icke heller saa lenge Kulden warer tage imod dig oc diine Børn, thi

der kand ingen stetz oppe eller neere paa kammersen giøris Jld for farligheds Skyld; J Stuen maa giøris warlig Jld, ellers kommer Brand i Skorsteenen, som nogle gange er skeed, dog til lycke om dagen, Jeg holder Sengen til Middag for kulle; wil Gud ieg leffwer til wærliget bliffwer saa, at man kand bare sig for kulle, da saae ieg gierne dig oc diine Børn her« eller i et andet Brev fra samme Vinter: »Jeg maa legge wed weggen aff min Seng toe Hiynder saadan kulle kommer der i Sengen aff weggen.« Hendes Temperament fornægter sig dog ikke, som naar hun utaalmodig rykker den aabenbart noget sendrægtige Secreterer Didrichsen, der synes at have været hendes Tillidsmand ved Affattelsen af Ansøgningerne til den svenske Konge, for Besked eller Oplysning; eller som naar Trangen hos den aldrende Kongedatter til at hævde sig som Slægtens myndige Overhoved aflokker hende et pludseligt Udbrud som det følgende, efter at hun med mange Ord og stort Besvær har søgt at klare en Misforstaaelse fra Datterens og Svigersønnens Side angaaende Benyttelsen af nogle i Sekvestrationssagen vigtige Papirer: »Ded meener ieg att være klare Ord; att J kunde fremwiisse Adkomst Breffwene først eller sidst, saa som J forstaar ded; ded wil icke sige, att J kunde giøre i Sagen Goedzets Præntion angaaende, saa som Eder gott syntist; ded være sig langt fra, Jeg undergiffwer mig icke Eders gott Synen i den Sag eller i andre maader.«

Ogsaa hendes fædrene Ophav, den som Brevskriver allestedsnærværende *Christian IV*, lader høre fra sig gennem Børringe-Arkivets Papirer. Som overalt i hans Breve imponeres man af hans Lyst til personligt at tage sig af alle Smaating; i egenhæn-

dige Skrivelser giver han snart »Stadtholderen H: Corfiitz Ullefeldt« Besked om at skaffe en dygtig Ankersmed hid fra Danzig til Bremerholm, hvor den store Smedje »staar uden Meyster«; snart paalægger han omstændeligt Kansleren Christian Friis, at han fra Ibstrup skal besørge sendt til Frederiksborg »saa mange gammel kalkunske haaner, som fraa hønerne kan mijstes« foruden »80 allen rødt gemen klede til att henge om ueggin«. Man begynder næsten at forstaa, at en Konge, der tager saa personligt Del i alt smaatt og dagligt, ikke altid faar Stunder til at vinde de Krige, som han fra Tid til anden indvikles i.

En stor Samling Dokumenter, forenet under Fællesbetegnelsen »Holsteinska Husets Papper«, kaster Strejfflys ind over de idelige Gnidninger mellem Hertugdømmernes Magthavere og den danske Krone; i et vist Slægtskabsforhold hertil staar Indholdet af en Række andre Papirer, der omhandler Forhandlingerne paa de Konferencer, der afholdtes i København i Aarene 1743-44 mellem den svenske Ambassadør Grev *Tessin* og det danske Hofs Repræsentanter for at bilægge Stridsspørgsmaalene i Anledning af Sveriges Beslutning om at vælge den holstengottorpske Hertug Adolf Frederik til Tronfølger; ogsaa her færdes man i den urolige slesvig-holstenske Atmosfære, selvom Vinden denne Gang kommer østfra over Sundet og tilsyneladende lægger sig med Afslutningen i 1750 af en definitiv Traktat mellem Kongen af Danmark og den svenske Tronfølger, der gaar ind paa at frasige sig Arveretten til Slesvig-Holsten, bl. a. imod en Godtgørelse af 20,000 Rd.

Iøvrigt er Börringe-Arkivet et udpræget Slægtsarkiv med den Beck-Friis'ske Families ældste Korrespondance som vigtigste Be-

standdel. Gennem flere Slægtled er der bevaret Breve, vekslede mellem Familiens Medlemmer, mellem Mand og Hustru, mellem Forældre og Børn eller mellem Søkende indbyrdes. Den hele Brevsamling danner et smukt afrundet Hele, gennem hvilket Slægtssammenholdet gaar som den røde Traad; der raader aabenbart altid en hjertelig og fortrolig Tone mellem Afsender og Modtager. Fortryllende virker flere af de ældste, endnu lidt sparsomt forekommende Breve, saaledes et fra Jockom Beck til hans Hustru Elsa Friis, dateret Skellinge, $24/4$ 1640, hvor den paa Rejse værende Mand i en Efterskrift formaner sin unge Frue med disse Ord: »Gifuer eder slet intted i for wtløfttig kortleggen ellers skall Pengene icke forslaa.«

Paa et enkelt Punkt maa disse Breve, der i jævn og regelmæssig Tidsfølge lader saa at sige de samme Personer udtrykke sig skriftligt baade før og efter Aar 1660, have en særlig Interesse, nemlig for Paavisningen af den rent sproglige Forandring, som Skaanes Overgang til Sverige medførte. For saa vidt Forholdet lader sig bedømme efter en forholdsvis flygtig Gennemgang af Brevene, synes Paavirkningen af disses Sprog i svensk Retning at holde sit Indtog ca. en Snes Aar efter Adskillelsen fra Danmark. Fra 1680 og fremefter bliver Udviklingen til svensk mere og mere aabenbar og kulminerer omkring Aarhundredskiftet, hvor saavel Sprog som Retskrivning er bleven rent svensk.

Originale Breve *fra* Corfitz Ulfeldt findes ikke i Börringe-Arkivet — saadanne er i det hele taget sjældne —, men adskillige bærer hans Navn som Adressat. Alle disse og i det hele taget alle de Papirer, der vedrører Corfitz Ulfeldt og hans Affærer, fortæller først og fremmest om den store Finansmand og Laan-

giver, til hvem de største og mægtigste bestandig henvender sig, naar det gælder Penge. Der er neppe Tvivl om, at disse Papirer vil kunne faa stor Betydning ved den Revision af Corfitz Ulfeldts Minde, som unægtelig tiltrænges, og som formentlig vil vide at fordele Lys og Skygge noget mindre ensidigt og noget mere retfærdigt ved Skildringen af denne Mand, hvis ingenlunde udygtige, omend ofte fejlslagne og altid opportunistiske Færd som Politiker og navnlig som Financier i største internationale Format kun den overfladigste Historieskrivning kan affærdige som Landsforræderi.

Eet Sted til i Skaane er der nedarvet litterære Minder om den Ulfeldt'ske Slægt: paa det af den danske Riddermand *Ove Urup* i 1620 grundlagte og efter ham opkaldte OVESHOLM. I dettes Arkiv er endnu bevaret adskillige Breve fra den Ulfeldt'ske Familiekreds. De fleste og vigtigste af disse Papirer hidrører fra *Ebbe Ulfeldt*, der ligesom sin Slægtning Corfitz var Christian IV's Svigersøn; han var sin Tids største Godsbesidder i Skaane og optraadte allerede inden Landsdelens Afstaaelse som Karl Gustafs ivrige Forkæmper. Et Minde fra hans Ægteskab med Kirstine Munks Datter, Grevinde *Hedvig* af Slesvig-Holsten, er endnu bevaret i den i grønt Fløjl indbundne, med rigt forgyldte og emailerede Sølvbeslag udsmykkede Bønnebog, »Kurtze wiederholung etlicher fürnemer Hauptstücke Christlicher Lehre, nach ordnung des Catechismi«, Lpz. 1594, paa hvis foran Teksten indsatte hvide Blade Kirstine Munk har gjort forskellige fromme Optegnelser.

En anden Bønnebog, hvortil knytter sig særlige historiske Minder, opbevares paa det sydskaanske Herresæde ÖVEDS-

KLOSTER, der er Fideikommissgods inden for den friherrelige Slægt Ramel. Det drejer sig her om et overordentlig smukt, i rødt Fløj med Sølvbeslag indbundet Eksempplar af den umaadelig sjældne Frederik II's Bønnebog, »Etliche Psalme und Sprüche aus dem Psalter zusammen gezogen«, trykt i København af Lorenz Benedicht 1586. Bogen har den fornemst tænkelige Proveniens: Frederik II har personligt skænket den til sin Søns, den senere Christian IV's, Hovmester *Henrik Ramel*. Kongens egenhændige Dedikation findes paa det første af fem foran Titelbladet indsatte Blade og lyder saaledes: »Anno 1588 gab ich K F der ander dyss buch meyns sons Crisstyans Howmester Hynnrich Ramel allhye zu Haderschel den 4 februaryus«; derefter følger Kongens to Valgsprog: »myne Hoffnung zu got alleyne« og »tru ist wylt brat«, med Underskrift »F 2 K. zu dennemarch vndt norwegen«. Fra 1588 stammer adskillige af de efterfølgende Tilskrifter fra fyrstelige Personer, og Rækken afsluttes med Frederik III's og Sophie Amalies Navnetræk, der daterer sig fra 1653. Langt senere, i det 19. Aarhundrede, har Medlemmerne af det svenske Kongehus indskrevet deres Navne, hvilket er fortsat helt op til Nutiden.

Med den næste store Privatsamling, der skal omtales udførligere, gøres der et godt Spring frem i Tiden, uagtet vi befinder os paa det gamle TROLLE-LJUNGBY Slot, hvis Hovedbygning henstaar i alt væsentligt urestaureret siden Opførelsen i Aarene 1629-33. Den nuværende Besidders Slægt har kun ejet Godset, der i Areal er Skaanes største, i henved halvandet Hundrede Aar, nemlig siden det ved Giftermaal overgik til Sveriges sidste Rigsdrost, Grev *Carl Axel Trolle-Wachtmeister*; men til Gengæld har

Slottets litterære Samlinger i dette forholdsvis knappe Tidsrum haft den Fordel gennem fire Generationer at overvåges af videnskabeligt og bogligt interesserede Personligheder.

Biblioteket paa Ovesholm.

Allerede den nævnte Rigsdrost var en af sin Tids lærdeste Lægmand og lagde Grunden til det store Bibliotek, Trolle-Ljungby nu rummer, og hans Søn, den kendte Memoireforfatter og Videnskabsmand, *Hans Gabriel Trolle-Wachtmeister*, der var en ivrig Dyrker af Naturvidenskaberne og havde sit eget kemiske Laboratorium indrettet i et af Slottets Værelser,

som Efterkommerne pietetsfuldt har ladet henstaa uforandret siden hans Død, traadte som Bogsamler værdigt i hans Fodspor. Men det var dog hverken Rigsdrostens Bogerhvervelser eller de meget betydelige Forøgelse, hvormed hans Søn berigede Biblioteket, saa lidt som det indholdsrige Trolle-Wachtmeister-ske Familiearkiv, der skulde gøre Trolle-Ljungbys litterære Samlinger berømte; deres egentlige Ry skyldes den under Benævnelsen »Det Brinkman'ska Arkivet« kendte Haandskriftsamling, som Digteren, Filosofen og Diplomaten *Carl Gustaf von Brinkman* ved testamentarisk Gavebrev efterlod til sin Ven, den nævnte Hans Gabriel Trolle-Wachtmeister. I Testamentet var indføjet den Bestemmelse, at Samlingen skulde nedarves i lige nedadstigende Linie inden for den Trolle-Wachtmeister'ske Slægts mandlige Descendens; saafremt Slægten uddøde paa Mandssiden, skulde det hele tilfalde Uppsala Universitetsbibliotek.

Den mægtige Samling, som ganske fylder to Kæmpeskabe i et mindre Værelse, der støder op til Trolle-Ljungbys Biblioteksrum, er helt og holdent tilvejebragt af den Mand, hvis Navn den bærer. Allerede fra sin tidligste Ungdom havde Brinkman gemt alle de Breve, han modtog; takket være de udstrakte Forbindelser, han havde forskaffet sig gennem sin litterære og sin diplomatiske Virksomhed, antog denne Korrespondance i Aarenes Løb et meget betydeligt Omfang. Tilmed overlevede Brinkman, der døde 1847 i en Alder af 83 Aar, de allerfleste af sine Ungdomsvenner og fik i adskillige Tilfælde sin egen Part af Brevvekslingen tilbage ved de paagældendes Død. Da han var ugift og barnløs, fik hans Bekymring for den store Brevsamlings Skæbne ham til i sine ældre Aar at henvende sig om Bi-

stand til Grev Trolle-Wachtmeister, der var en af hans ældste og nærmeste Venner, og saaledes kom da den Ordning istand, hvorved et gammelt skaansk Herresæde, hvis ældste Historie er

Biblioteksværelse paa Trolle-Ljungby.

omvævet af Sagn og Overtro, kom til at huse en ganske vist svensk, men ingenlunde national Digers skriftlige Efterladenskaber.

Samlingen, som Brinkman selv har ordnet i saakaldte »cahiers« — løse hvide Omslag, indpakkede i Karduspapir, med Indholdet kortelig angivet udenpaa —, falder i to Hovedafde-

linger, svarende til dens dobbelte Oprindelse; den ene Afdeling omfatter Brinkmans egne Haandskrifter og Brevveksling og har, ifølge en Klausul i Testamentet, indtil 1897 været behæftet med Forbud mod Afskrivning eller Offentliggørelse; den anden Afdeling bestaar af de Haandskriftsamlinger (historiske Dokumenter og kendte Personers efterladte Papirer eller Breve), som Brinkman forskaffede sig udefra. Bortset fra Brinkmans egen Brevveksling, der som omtalt daterer sig helt tilbage til hans første Ungdom, er Samlingen i det store og hele paabegyndt, efter at han i Aaret 1810 afsluttede sin diplomatiske Karrière og tog fast Bopæl i Sverige, hvor han ellers saa godt som kun havde tilbragt sin Barndom, og dermed indledede det sidste Afsnit af sin Livsbane, der paa en mærkelig Maade deler sig i to Halvdele.

Opvokset under streng Tugt i et religiøst Hjem, fra sit 11. Aar opdraget i Tyskland, først paa den herrnhutiske, klosterlignende Opfostringsanstalt i Niesky, derefter paa den evangeliske Brødre-menigheds Seminarium i Barby, og senere uddannet videre under et fleraarigt Ophold ved tyske Universiteter: saaledes forberedt og udrustet syntes han, der tidligt havde fundet Indpas i litterære Kredse og allerede 25 Aar gammel under Pseudonymet »Selmar« — Navnet er laant fra hans store Forbillede Klopstock — havde faaet trykt sit første Værk, »Gedichte. Erster Band. Lpz. 1789«, ganske naturligt forudbestemt til at indtage en Plads inden for den tyske Litteratur. Han fortsatte da ogsaa sin tyske Skribentvirksomhed med Udgivelsen af forskellige digteriske Arbejder og filosofiske Værker, efter at det var lykkedes ham i en Alder af 28 Aar at komme ind i Diplomatiets og opnaa Udnævnelse til Legationssekretær i Berlin, den By, hvor han følte

sig bedst hjemme, og i hvis litterære Kredse han var særligt yndet. Fra Berlin forflyttedes han nogle Aar efter til Paris, hvor han netop kom til at gennemleve de bevægede Tider i Slutningen af 1790'erne; senere vendte han tilbage til Tyskland, hvor han, der i udpræget Grad nød den senere fordrevne Kong Gustaf IV Adolfs Tillid, repræsenterede Sverige, indtil Tilsit-Freden i 1808 afbrød den diplomatiske Forbindelse med Tyskland og bevirkede, at Brinkman forflyttedes til London, som han forlod to Aar efter for sidenhen kun at være borte fra Sverige i de Par Dage, der medgik til i København som udsendt Kammerherre at modtage den nyvalgte Kronprins Carl Johan.

Carl Gustaf von Brinkman.

Under det lange 37-aarige Oti-um, der nu kom til at afløse Brinkmans tidligere omskiftelige internationale Tilværelse, — hvorunder han dog bestandig i litterær Henseende havde været absolut tyskorienteret —, udviklede han sig til svensk Digter. Som saadan opnaede han, der — Sprogvirtuos som han var — gennem ihærdigt grammatisk Studium havde tilkæmpet sig fuldkommen Sikkerhed i Behandlingen af det svenske Sprog, den fornemste litterære Anerkendelse: det svenske Akademis store Pris, der tilkendtes ham for Digtet

»Snilletts värld«; i det hele taget kom han aldrig til at savne officielle Udmærkelser og endte sin Forfatterløbebane som »en af de aderton«. Derimod blev han aldrig – og ønskede ikke at blive det – en af Almenheden kendt eller yndet Digter; han skrev ej heller – eller kun ved sjældne Lejligheder – for Offentligheden og yndede selv at understrege sin Stilling som udelukkende »handskriftlig« Forfatter.

Som Brevskriver vil han blive mindet, naar hans Digtning forlængst er dækket af et Lag Støv, hvori kun de ihærdigste Litteraturforskere indskriver deres Navne; som Brevskriver har han da ogsaa præsteret det usædvanlige. Det er vel ogsaa denne hans særlige Evne, der har affødt hans Interesse for andres Breve og vakt hans Lyst til at komme i Besiddelse af dem.

Da han efter at have taget fast Ophold i Sverige begyndte at samle, var Formaalet fra første Færd aabenbart at skabe en Autografsamling; men efterhaanden gik han videre og videre. Ved litterære Dødsboer var han altid paa sin Post og har ad den Vej forskaffet sig fuldstændige Brevsamlinger efter adskillige fremstaaende Personligheder: Rigsmarskal Grev H. H. v. Essen, Digteren Carl Gustaf af Leopold, Naturforskeren Olof Swartz, Orientalisten Biskop J. A. Tingstadius o. fl. a. Som ren Autografsamler har han til Tider vist en mærkelig Mangel paa kritisk Sans; han er ofte bleven taget frygteligt ved Næsen og har – rimeligvis for en ublu Betaling – ladet sig prakke de tarveligste Efterligninger paa – Falsknerier, fremstillede ved Hjælp af afrevne Stykker gammelt Dokumentpapir og ret skuffende præpareret Blæk, men iøvrigt gjorde med en saa diletantisk Frækhed og røbende en saa himmelraabende Uvidenhed, at man un-

dres over, at Bedrageriet har kunnet lykkes. Paa et vist Tidspunkt er Brinkman dog øjensynlig bleven usikker med Hensyn til disse Papirers Ægthed og har udskilt ialfald de værste Pragteksemplarer fra sin øvrige Samling; tilsammen fylder de to tykke cahiers, der har faaet Paaskriften: »Apocrypha, innehållande Autografer från alla tider och länder, hvaraf de flesta synas vara falska.«

Den ene af de to Hovedafdelinger, hvori »det Brinkman'ska arkivet« som nævnt er delt, udgøres altsaa af hans egne Haandskrifter samt især af hans uhyre Korrespondance. Saa godt som alle kendte Navne fra Samtidens litterære Kredse i Norden og Tyskland er repræsenterede som Brevskrivere: Goethe — der nærede saa stor Respekt for Brinkmans Kyndighed som Metriker, at han lod ham i Forening med W. v. Humboldt foretage en prosodisk-kritisk Gennemgang af »Hermann und Dorothea« inden Værkets Udgivelse —, Schiller, Klopstock, Richter (Jean Paul), Tieck, Brødrene Schlegel, Schleiermacher, Fichte, Stefens etc. etc. Statsmændene er ogsaa repræsenteret paa fineste Maade med Breve fra Metternich, Gneisenau, Talleyrand, Canning, Bernstorff og mange andre. Det siger sig selv, at den svenske Litteraturs og Videnskabs Førstemænd møder fuldtalligt frem; af størst Vigtighed her er utvivlsomt den store Tegnér-Samling paa 129 Breve, smukt suppleret af Brinkmans egne 221 Breve til denne hans nære Ven. Overfor Tegnér udfolder Brinkman sig ret i Bredden: et enkelt Brev naar op paa 80 Kvartsider! Det skal da ogsaa være håndet denne utrættelige Brevskriver, — hvis skriftlige Langstrakthed skal have haft en smuk Pendant i hans umaadelige Veltalenhed under personligt Samvær —, at hans

Breve antog saadanne Dimensioner, at han fik Betæneligheder med Henblik paa Portoen og i Stedet for at benytte Posten foretrak andre Forsendelsesmaader. Mest monstrøs virker Brevvekslingen med den store litterære Venindekreds, yderligere forøget som den er med de mange ved Dødsfald tilbagesendte Breve fra Brinkman selv; af berømte Navne figurerer her bl. a. Friederike Brun, Rahel Levin og Fredrika Bremer, og antagelig har Brinkman sat Verdensrekord med Antallet af Breve til en enkelt Person, hans Sanggudinde »Stella«, alias Friherreinde Martina v. Schwerin, hvem han — ganske vist i Løbet af en meget lang Aarrække — har tilstillet ialt 3349 Epistler.

Med danske litterære Kredse har Brinkman aabenbart ikke haft megen direkte Forbindelse. *Baggesen* er den danske Digter, han tidligst har gjort Bekendtskab med; de har korresponderet paa Tysk, og i 1818 hylder Baggesen sin jævnaldrende Kaldsfælle med et 32 Sider stort Poem »Jezt und Dann«, et ægte Baggesensk kalligrafisk Mesterværk. Gennem Tegnér er Brinkman kommen i Forbindelse med *Oehlschläger*, der lader høre fra sig gennem nogle særdeles karakteristiske Breve; de handler væsentligst om Oehlschläger selv, hans Rejseplaner og Værker. Ved en bestemt Lejlighed vedlægger han en Subskriptionsindbydelse paa sine egne Værker med Anmodning om at lade den cirkulere blandt Venner; da denne Tryksag stadig henligger ubenyttet, maa det vel formodes, at Rollen som Kolportør ikke rigtig har huet den aristokratiske Brinkman. Paa et senere Tidspunkt, da Brinkman nærmer sig de 80, modtager han følgende Hyldestkvad:

TIL DEN ÆDLE DIGTER BRINCKMANN

Naar Skialden ældes, styrker Intet meer,
End naar i Høsten han den Ældre seer,
Der klækked frem en Georginaflor,
Hvorved han sig blandt Vaarens Blomster troer.

Saaledes gik det mig, da sielefro
Fra Dig jeg fik de Urtekoste to,
Hvori Reseden dufter end saa sød,
Som Rosen i det unge Foraars Skiød.

Tak for Dit Venskab! for den Ære Du
Mig tit har viist og atter viste nu!
Ak! mange Bølger skylled giennem Rhin,
Fra sidst vi saae hinanden i Berlin.

Men førend vore Isser heelt besnees
Skal atter vi vist ved Mælaren sees.
Ja! skiondt alt Gubber, skal med Ynglingsaand
Ved Upsal Skialden trykke Skialdens Haand!

Kiøbenhavn d. 2^{den} April 1843.

Kiærligst og taknemmeligst

A. Oehlenschläger.

Den anden Hovedafdeling af Brinkmans Arkiv omfatter foruden de omtalte Erhvervelser af andres Brevsamlinger overvejende Dokumenter af historisk Indhold, for en stor Del Originaler, for en stor Del samtidige Afskrifter. Disse Papirer er indordnet i forskellige Hovedgrupper, hvoriblandt kan nævnes: »Svenska Original-Bref och Urkunder«; »Tessiniana« (i to Underafdelinger, vedrørende henholdsvis Nicodemus Tessin og C. G. Tessin); »Schönbergiana« (Optegnelser af Rigshistorio-

grafen Anders Schönberg); »Norge« (Aktstykker vedrørende Norges Afstaaelse til Sverige i 1814) o. s. fr.

Ved Siden af sin store Haandskriftsamling havde Brinkman ogsaa forstaaet at skabe sig et fortræffeligt Bibliotek paa op imod 20,000 Bind. Gennem et i 1835 oprettet Gavebrev skænkede Brinkman det til Uppsala Universitetsbibliotek og ophøjedes til Gengæld herfor i Friherrestanden. Ved denne Disposition gik han imod et af Tegnér udtrykkeligt udtalt Ønske om at lade den værdifulde Samling tilfalde Universitetsbiblioteket i Lund.

De i det foregaaende omtalte skaanske Herregaardssamlinger har, saa forskellige i Oprindelse og Indhold de ellers kan være, allesammen eet Træk tilfælles: de tilhører en svunden Tid, deres Udviklingshistorie er endt, der tilføres dem ikke nyt Blod. Det er derfor glædeligt, inden Skaane forlades, at kunne konstatere, at der dog findes eet Sted i denne Landsdel, hvor Lysten og Evnen til at samle litterære Skatte bestaar usvækket. Dette Sted er KULLA GUNNARSTORP, der baade huser et udsøgt Bibliotek og en værdifuld Haandskriftsamling. Ejeren, Grev *Axel Wachtmeister*, er saa heldig at kunne tillade sig at tilfredsstille sin Samlerpassion, der fortrinsvis gælder gamle Papirer; og foruden hans eget Bibliotek, der hovedsagelig omfatter nyere udenlandsk Litteratur, rummer Slottet en af Grevinde Wachtmeister anlagt Bogsamling, der i første Række tilstræber smukke og fejlfri Eksemplarer af de bedste og berømteste Værker inden for svensk og dansk historisk, navnlig personal- og slægtshistorisk, Litteratur.

Kulla Gunnarstorps Bibliotek er anbragt i overmaade dekorative Omgivelser, et stateligt Rum, der er pragtfuldt udstyret

i nederländsk Renässancestil. Loftets Ornamentik er formet i Stjernemønster med en vældig Midterknop, hvorfra der hænger

KULLA-GUNNARSTORP

Kulla Gunnarstorps Exlibris.

en Broncekrone ned. De Vægfelte, der ikke optages af Boghylder, er beklædt med blaat hollandsk Kakel.

Arkivet er forlagt til den i antikiseret Stil holdte store Hal i Bygningens andet Stokværk; fra Trappebalustraden rager joniske Søjler op imod Loftet, der er prydet af græske Kassetter med blaa Felte. Den Haandskriftsamling, der huses her, er først for nyligt kommet i sin nuværende Ejers Besiddelse; det er

den under Navnet »Brokind-Arkivet« eller »Brokind-Samlingen« kendte store Manuskriptsamling, som Grev Falkenberg til Brokind i 1909 saa sig nødsaget til at afhænde.

Denne Samling er et Værk af Rigsraad *Melcher Falkenberg* (født 1722, død 1795, i 1778 ophøjet i Grevestanden), en af sin Tids mest erudite Personligheder, om hvem det hedder, at han skrev og talte Roms Sprog med samme Lethed som sit Modersmaal. Sine egne righoldige Manuskriptforraad har Melcher Falkenberg suppleret med Efterladenskaber fra Rigsraad Grev *Carl Frederik Scheffer* (født 1715, død 1786), blandt hvis Arvinger han var. Samlingen har oprindeligt omfattet 34 store Miscellanbind, hvert paa adskillige Hundrede Sider, for Størstedelen i Folioformat. Af disse Bind mangler der nu 7; det ene af dem, Bind 9, skal findes i Uppsala Universitetsbibliotek, de andres Skæbne kendes ikke. Indholdet af disse omfangsrige Miscellanbind er i 1861 registreret af Docent ved Uppsala Universitet J. Hellstenius, og Fortegnelsen er trykt i »Historiska handlingar. Till trycket befordrade af Kongl. samfundet för utgivande af handskrifter rörande Skandinaviens historia«. (Ny följd.) III. Sthlm. 1863. S. 383-434. Denne Fortegnelse er vel ikke helt fejlfri og gengiver i hvert Fald ikke de enkelte Stykkers originale Titler diplomatarisk korrekt; men talrige Stikprøver har godtgjort, at den i det mindste er foretaget paa Grundlag af en samvittighedsfuld Gennemgang af Bindene, hvis enkelte Numre det ofte er ret besværligt at rede nøjagtigt ud fra hverandre.

Indholdet af dette Arkiv er i høj Grad broget: værdifulde Originaldokumenter, interessante Opsatser og Afskrifter veksler med de ligegyldigste Bagateller. Henved Halvdelen af Bin-

dene er forsynet med den lidet sigende Betegnelse »Svenska Manuscripter«; et Par Bind er betitlet »Manuscripter rör. Svenska Historien«; andre igen bærer forskellige Benævnelser som »Suecana Historica et Politica«, »Handlingar under Carl XII:s tid«, »Handlingar om riksdagen 1738-39«, »Skrifter rörande Gustaf III:s regering«, »Grefve Tessins egenhändigade bref«, »Correspondence af flere namnkunniga män med Riksrådet Grefve C. F. Scheffer« etc. etc., og en hel Del Bind er uden nærmere Titelangivelse.

Foruden Brokindarkivet rummer Kulla Gunnarstorp en af den nuværende Besidder anlagt Autografsamling, der kompletteres efter bestemte Retningslinier, og hvor hvert Stykke er kritisk gennemprøvet, inden det indlemmes i Samlingen. En enkelt Del af denne bestaar af en omtrent komplet Samling af de tyske Rigsgrevers Autografer; blandt disse Notabiliteter savner man kun Corfitz Ulfeldt, hvis Udnævnelse til denne Værdighed var det eneste Udbytte af hans Sendelse i 1641 til Kejser Ferdinand III i Regensburg. Atter et Vidnesbyrd om de Ulfeldt'ske Autografers Sjældenhed!

Saa vidt om de *skaanske* Herregaardes Privatsamlinger. Som allerede omtalt blev der ved den anden Registreringsrejse til Sverige foretaget et Par Stikprøver længere nordpaa, i Halland og Småland. Et Besøg paa det smukke gamle hallandske Herresæde WALLEN var forsaavidt af stor Interesse, som der her blev Lejlighed til at kigge ind i et aldeles uordnet Arkiv: gamle Kister og Skuffer, fyldte med Dynger af gulnede, forlængst til Glemsel overladte Papirer, et Syn, der sikkert vilde faa mangan

Pergamentjægers Tænder til at løbe i Vand; lad være, at et nærmere Eftersyn nok vil vise, at Dokumenterne — omtrent uden Undtagelse originale og daterende sig tilbage til Slutningen af det 16. Aarhundrede — kun har Interesse til Belysning af gamle hallandske og bohuslenske Gaardes Ejendomsforhold og Personalialia; det er jo alligevel Kilder, der altid vil kunne give Udbytte, ogsaa ved Undersøgelser med et noget mere omfattende Formaal. I det hele taget bør den litterære Jagtlyst aldrig lade sig afskrække af øde og utilgængelige Lokalteter! Eller hvad mener man om paa en Herregaard i det spredt bebyggede, verdensfjerne Halland at finde et overordentligt righoldigt Bibliotek, i det væsentlige grundlagt af den foregaaende Ejer, men udvidet og forøget af den nuværende Besidder, en i Sandhed ekscentrisk Samler, der bl. a. har skabt et uhyre omfattende Bibliotek af Litteratur vedrørende Verdenskrigen, — tilvejebragt ud fra fanatisk germanofile Synspunkter ved ihærdig Udnyttelse af alle til Raadighed staaende Forbindelser i den diplomatiske Verden —, samt en vidtberømt Samling af pornografisk Litteratur; begge Dele slutter værdigt op ved Siden af en — man tilgive Ordspillet — i dobbelt Forstand ekscentrisk Samling, hvor Godsbesidderens Galdesten og andre ved operative Indgreb fremdragne indre Pretiosa er udstillet paa lyserøde Vatunderlag i elegante Glasmontrer. *Relata refero!*

I Småland undersøgtes kun een Samling, det store Bibliotek paa HUSEBY. Dettes Tilblivelseshistorie er vidt forskellig fra alle andre svenske Herregaardsbibliotekers. De godt og vel 15,000 Bind, det rummer, er næsten alle samlet af en enkelt Mand, Englænderen *George Stephens*, hvis sværmeriske Begejstring for

engelsk-nordiske oldhistoriske og sprogvidenskabelige Studier tidligt havde ført ham til de skandinaviske Lande; allerede i 1834 bosatte han sig, kun 21 Aar gammel, i Stockholm, hvor han virkede som Korrespondent til forskellige engelske Blade og gav Undervisning i sit Modersmaal, og her blev han, indtil han i

Huseby Slot.

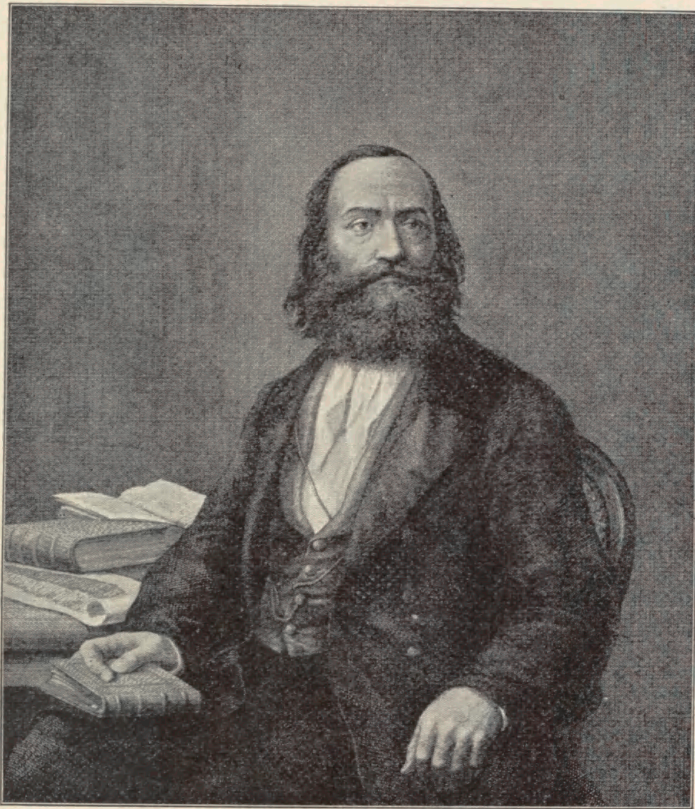
1851 fulgte en Kaldelse til Københavns Universitet, hvor han indtil 1893 beklædte Lærestolen i engelsk Sprog og Litteratur, først som Lektor og siden 1855 som Professor. Naar denne Mands Bøger er havnet paa en Herregaard i det sydlige Småland, er det dog andet og mere end et Tilfælde: under sit mangeaarige Ophold i Sverige havde han med stor Iver dyrket folkloristiske Studier, ja, sammen med Svenskeren G. O. Hyltén-Cavallius optraadte han banebrydende inden for denne dengang nye og uopdyrkede Videnskab. Og netop blandt Smålands Land-

befolkning havde han tidligt virket som Indsamler af Folkeminder; her havde han paa en Maade faaet sin anden Hjemstavn, ligesom Opholdet i Sverige i det hele taget havde været hans lykkeligste Tid. Intet Under derfor, at han i 1865, da hans i Sverige fødte Søn, Ejendommens nuværende Indehaver, vendte tilbage fra et langvarigt Ophold i Indien for at tage fast Ophold paa svensk Grund, opmuntrede ham til Købet af den smålandske Ejendom, som den grevelige Hamilton'ske Slægt ønskede at skille sig af med.

Købet omfattede ogsaa det ret fyldige Bibliotek, som Familien *Hamilton* havde samlet, og som for Størstedelen bestod af den ved det 19. Aarhundredes Begyndelse saa yndede engelske og franske Romanlitteratur i den sentimental-frivole Genre. Saa mangeartede den Wesley'anske Præstesøns, Professor Stephens', Interesser end var, hvad det af ham selv samlede Bibliotek tilstrækkeligt vidner om: for letfærdig Litteratur havde han ikke Brug, og han foranstaltede derfor en formelig Autodafé af alle de Hamilton'ske Bøger, der faldt ind under denne lastværdige Kategori. Blandt de Bøger, der lykkeligt undgik Kætterbaalet, findes overmaade værdifulde og smukt indbundne Eksemplarer, for en stor Del forsynede med de tidligere Ejeres Super-Exlibris paa Permen eller med deres indklæbede Bogmærker; den Hamilton'ske Bogsamlings fine Proveniens røber sig tydeligt ved Tilstedeværelsen af næsten alle Sveriges kendte Bibliofilnavne fra det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede.

Af en helt anden Art var det Bibliotek, som George Stephens selv samlede. Det er først og fremmest præget af hans Hovedinteresse: den nordiske Oldtidsforskning og Folkelitteratur. Men

disse Omraader er unægtelig bleven opfattet i deres videst tænkelige Udstrækning. Resultatet er derfor blevet noget ganske andet

George Stephens.

end et almindeligt Fagmandsbibliotek, hvis Bestand i saa Fald paa mange Punkter maatte være forældet nu. Professor Stephens har grebet Sagen ganske anderledes an; han har været om man saa maa sige Biblioofil af Guds Naade eller i hvert Fald af egne naturlige Anlæg. Dette hænger sikkert igen sammen med, at han har

været den fødte Samler, ikke begrænset til Bøger alene, men interesseret i Oldsager, Kobberstik og Træsnit, Frimærker, Papirstempler og -vandmærker.

Og han har været saa lykkelig at leve i en Tid, da Bogsamleriet endnu ikke var præget af den — sit *venia verbo* — *Geschäfts-aand*, der nutildags truer med at gøre det til et *Privilegium* for velstillede og ved at placere saa forholdsvis mange Eksemplarer af ældre, berømte Værker hos de talrigt kunstigt udklækkede »Bogsamlere« lader Antallet af »Sjældenheder« svulme unaturligt op og derved gør Erhvervelsen af saadanne Bøger saa godt som umulig for mindre bemidlede, men maaske mere værdige købelystne.

Men har han som Bogsamler været født i en heldig Tid, har han sandelig ogsaa forstaaet at udnytte Lejligheden. Paa hvert eneste af de utallige Omraader, han har dyrket, har han været den ægte Bibliofil; han har altid eftersporet de Veje, ad hvilke den paagældende Litteraturs Hovedfrembringelser har udviklet sig, har eftersøgt deres Forgængere og disses fjernere Stamfædre, saaledes at enhver i hans Samling repræsenteret Litteraturgren er afstemt til en Helhed, hvor der selvfølgelig er Lakuner, men hvor ingen Anskaffelse vidner om formaalsløs Tilfældighed.

At Stephens' Interesse for nordisk Oldtidsvidenskab og Folkelitteratur har strakt Udløbere ind paa Sprogvidenskabens almene Omraade, er jo nærmest selvfølgelig; Lingvistikken er overmaade godt forsynet, med en Overflod af den ældre Videnskabs Hjælpe-midler, Ordbøger saa vel som Grammatiker. I Tilslutning til denne Afdeling findes en Specialsamling af ABC-bøger, indeholdende en

Mængde Rariteter. Stephens' filologiske Interesser, bl. a. hans Studium af de gamle danske Landskabslove, af hvilke han ejer flere bemærkelsesværdige Haandskrifter, har medført Anskaffelsen af talrige retshistoriske Værker; og det er sikkert ogsaa paa det filologiske Studiefelt, at Oprindelsen skal søges til hans store Samling af Bibeloversættelser. Inden for den righoldige Samling af almen teologisk Litteratur vil man bl. a. lægge Mærke til en Række Værker, der belyser Metodistkirkens Udviklingshistorie; for Sønnen af en Præst inden for dette Kirkesamfund har det jo været en nærliggende Interesse. Sansen for den historiske Sammenhæng er overhovedet et Træk, der ideligt gaar igen ved Udfyldelsen af Bibliotekets Rammer.

Det siger sig selv, at Professor Stephens ved saa omfattende Bogkøb ogsaa er kommet i Besiddelse af mange nutildags omtrent aldrig paa Markedet forekommende Sjældenheder; blandt de nævnte Bibeloversættelser træffer man saaledes den berømte Polyglot-Udgave af Davids Psalter (Coloniæ 1518, fol.); desuden er næsten alle de nordiske Bibeloversættelser repræsenteret med deres ældste Udgaver, af hvilke adskillige kun kendes i yderst faa Eksemplarer.

Af Inkunabler findes henved et halvt Hundrede; nævnes skal bl. a. et velbevaret Eksempel af Hartmann Schedels Verdenskrønike (Buch der Chroniken, Nürnberg 1493) med de talrige Træsnit af Pleidenwurf og Albrecht Dürers Lærer Wolgemut. Denne Bog eksisterer nok i et relativt stort Antal Eksemplarer, men har altid været et eftertragtet Bytte for Bogsamlere, især i England, paa Grund af den store kunsthistoriske Værdi, der knytter sig til Bogens mange Træsnit. Af stor Sjældenhed er

ogsaa en Gruppe hollandske Inkunabler, deriblandt: Cronijcke van Brabant, Antwerpen 1497; Sermones Bernardi, Zwolle 1485; Boeck des gulden throens, Haarlem 1484, og Boethius, De consolatione philosophiae, Gent 1485. Disse Palæotyper findes kun yderst sjældent udenfor deres Hjemland.

Af ældre danske Tryk findes som nævnt Repræsentanter for næsten alle de gamle Bibeloversættelser. Blandt Palæotyperne maa nævnes et Eksemplar af den meget sjældne Oversættelse, som Poul Helgesen besørgede af Erasmus' Bog: Om Kongers Regimente (Roskilde, Hans Barth, 1534); Eksemplaret bærer adskillige tidligere Ejeres Navne, paa Titelbladet bl. a. Mogens Juells; paa Bagsiden læses: »Friderici Münteri Hafniae 1803. ex dono P. E. Mülleri Collegæ conjunctissimi.«

Af det 16. Aarhundredes danske Bogproduktion lægger man endvidere Mærke til to — tilsyneladende — hidtil ukendte Tryk af Lorentz Benedicht, begge fra 1594; de har rimeligvis udgjort Tillæg til en nu forsvunden Salmébog. Desuden findes der adskillige Repræsentanter for de — for Størstedelen — yderst sjældne islandske Tryk fra samme Aarhundrede.

Med den foranstaaende Skildring er Rækken af svenske Herregaardssamlinger langt fra gaaet igennem. Endda er nogle af de største og vigtigste igen, saaledes det af Friherre *Silfverschiöld* i det 19. Aarhundrede skabte store Bibliotek paa *Koberg* med dets over 16,000 Bind og 28,000 Smaaskrifter, og det mægtige Bibliotek paa *Ericssberg*, der ogsaa rummer Sveriges største Privatarkiv, det Stenbock'ske. Det tør vel i det store og hele formodes, at en Undersøgelse af disse og andre Samlinger nærmere

vil uddybe de Erfaringer, der er indvundet ved Betragtningen af de allerede gennemgaaede Samlinger; men helt uden Overraskelser vil en saadan Efterforskning alligevel — heldigvis — neppe være. Det Moment af Spænding, der gerne skulde ledsage ogsaa den ædle Jagt efter Bøger og Manuskripter, vil sikkert ikke udeblive, selv hvor Talen er om Samlinger, som har været gennemstøvet af baade den ene og den anden Forsker. Den store Tillokkelse ved Privatsamlinger af *denne* Art er netop den Mulighed for *Fund*, som de altid frembyder. Og her skal man ikke lade sig afvæbne, hverken af Besidderens i bedste Tro afgivne Forsikringer om, at der intet ukendt eller interessant findes, eller af de tørre Fakta, der taler ud fra alt eksisterende Kataloger og Fortegnelser; eksempelvis kan anføres, at det i det berømte og grundigt undersøgte Bibliotek paa Skokloster for ganske nyligt er lykkedes Dr. *Lauritz Nielsen* at paavise Tilstedeværelsen af flere unike danske Tryk fra det 16. Aarhundrede. Det gamle Ord: »habent sua fata libelli« staar endnu ved Magt i mere end een Henseende.